

Imatran kaupungin suunnitelma yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen

Sisällys

1.Taustaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan	3
2.Imatran kaupunkikonsernin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma	4
3.Tavoitteet ja toimenpiteet yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen viranomais- ja palvelutoiminnassa.....	6
3.1. Päätösten valmistelu ja päätöksenteko	6
3.2. Palvelut, asiakaspalvelu ja neuvonta	6
3.3. Tilojen ja yleisten alueiden esteettömyys.....	7
3.4. Viestintä ja tiedottaminen.....	8
3.5. Yhteistyö eri väestö- ja vähemmistöryhmien kanssa.....	9
4.Kasvatus- ja opetuspalveluiden yhdenvertaisuussuunnitelma	10
5.Suunnitelma yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisestä työpaikoilla sekä henkilöstön palkkausta ja muita henkilöstöä koskevia ratkaisuja tehtäessä (Työnantajan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma)	16
6.Yhdenvertaisuuden toteutumisen arviointi	20
7.Keskeisiä käsitteitä	20
Liite 1. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolain säännökset.....	22

1. Taustaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan

Ihmisten yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta säädetään perustuslaissa, kuntalaissa (toimielinten kokoonpanoa koskevat vaatimukset) sekä erityisesti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolaeissa.

Vuonna 2015 annettiin uusi yhdenvertaisuuslaki sekä muutettiin tasa-arvolakia. Uusien lakien myötä kunnan velvollisuus edistää yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista laajeni ja syveni. Uudistetussa lainsäädännössä tasa-arvolain soveltamisalaa laajennettiin niin, että se koskee miehen ja naisen välisen tasa-arvon lisäksi myös sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisemista. Uudistuneen lainsäädännön mukaiset suunnitelmat piti olla voimassa 1.1.2017.

Yhdenvertaisuuslain mukaan kunnan tulee edistää yhdenvertaisuuden toteutumista

- viranomaistoiminnassa ja palvelutoiminnassa,
- koulutuksen järjestäjänä opetustoiminnassa ja
- työnantajana rekrytointi- ja työnjohtotoiminnassa.

Julkisia palveluja tuottaessa yhdenvertaisuusnäkökohdat, erityisesti syrjimättömyys, tulee ottaa huomioon kaikessa palvelutoiminnassa. Asiakaspalvelun on myös oltava yhdenvertaista, vaikka sitä ei pidetä viranomaistoimintana. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen tulee ottaa huomioon palvelujen saatavuudessa ja tarjonnassa.

Viranomaisen on edistettävä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Lain 4 §:n mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Erityisesti viranomaisen tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista.

Työnantajan velvollisuutta edistää tasa-arvoa tiukennettiin v. 2015 lakimuutoksessa. Työnantajan tulee laatia tasa-arvosuunnitelma joka toinen vuosi tai kerran vuodessa, jos suunnitelmaan ei sisällytetä palkkakartoitusta.

Kunnan on laadittava yhdenvertaisuussuunnitelma. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi sekä kaikenlaisen syrjinnän estämiseksi kunnan on arvioitava jatkuvasti ja säännöllisesti yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä arvioinnin osoittamiin tarpeellisiin korjaaviin toimenpiteisiin.

Palveluja ja viranomaistoimintaa koskevan suunnitelman päivitys on valmisteltu konsernipalvelujen koordinoimana vastuualueiden ja konserniyhtiöiden yhteistyönä. Työnantajaosuuden päivityksen on valmistellut henkilöstöhallintopalvelut yhteistyössä sidosryhmien kanssa ja se on käsitelty kaupungin yhteistyötoimikunnassa.

Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon nykytilanteen ja kehittämistarpeiden arvioimiseksi järjestettiin kesällä 2021 asukaskysely. Kyselyn tulosten avulla on arvioitu voimassaolevaa suunnitelmaa ja tehty tarvittavia muutoksia päivitettyyn suunnitelmaan. Asukkaille on tehty kysely suunnitelman luonnoksesta ja kyselyn tulokset on huomioitu suunnitelmassa mahdollisuuksien mukaan.

2.Imatran kaupunkikonsernin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma

Imatran kaupunki laati konsernille eettiset periaatteet vuonna 2019. Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävät eettisten periaatteiden kohdat ovat:

- **Läpinäkyvyys:** Kaupunkikonsernin toiminta on julkista ja läpinäkyvää.
- **Kunnioitus ja yhdenvertaisuus:** Kohtelemme kaupungin työntekijöitä, asiakkaita ja yhteistyökumppaneita kunnioittavasti ja yhdenvertaisesti.
- **Emme hyväksy syrjintää, häirintää tai epäasiallista käytöstä.**
- **Hyvä hallinto.** Noudatamme lakeja ja asetuksia sekä hyvän johtamisen ja hallintotavan periaatteita.

Palvelujen järjestämisen arvot ja periaatteet yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmasta:

- Yhdenvertaisuus on osa kaikkea kaupunkikonsernin viranomais- ja palvelutoimintaa. Kaikkia palvelujen saajia kohdellaan yhdenvertaisina asiakkaina. Mahdolliset yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvät ongelmat tunnistetaan ja niihin reagoidaan.
- Kaikissa kaupunkikonsernin tuottamissa palveluissa otetaan huomioon fyysisen ympäristön esteettömyys ja palvelujen digitaalinen saavutettavuus.
- Palvelut tavoittavat tarkoitetun kohderyhmän kokonaisuudessaan.
- Edistämme suvaitsevaisuutta ja estämme kaikenlaista syrjintää.
- Erilaisuus nähdään rikkautena.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman tulee olla osana koko organisaatiokulttuuria ja toteutua arjen työssä kaikessa kaupunkikonsernin toiminnassa. Koko henkilöstön tulee tehdä Imatran kaupungin yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen työtä suunnitelman ohjaamana. Vastuu suunnitelman toimeenpanosta on esimiehillä.

Valmisteltu yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma on päivitetty toimintaympäristössä ja palvelujen järjestämisessä tapahtuneiden muutosten johdosta.

Suunnitelma toimii työvälineenä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämässä.

Imatran kaupungin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma on osa Imatran kaupungin **Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kestävän kehityksen Agenda 2030** raporttiin perustuvaa **Imatran kestävän kehityksen –mallia**. Imatran kestävän kehityksen malli pohjautuu arviointiin siitä, miten YK:n kestävän kehityksen tavoitteet toteutuvat kaupungin toiminnassa. Mallin tarkoitus on tukea Imatran kaupunkia pääsemään kohti kestävän kehityksen tavoitteita. Agendan tavoitteiden mukaisesti kokonaisvaltaisella taloudellisella, sosiaalisella ja ekologisella uudistamisella kaupunki luo kokonaisvaltaista kestävää hyvinvointia asukkailleen. Muutoksiin reagoiminen huomioiden YK:n Agenda2030 kestävän kehityksen tavoitteet rakentavat tulevaisuuden Imatraa, Suomea ja maailmaa.

Imatran kaupunki on valittu mukaan UNICEFin Lapsiystävällinen kunta -malliin v. 2021. Kaupunki on allekirjoittanut sitoumuksen yhteistyöstä UNICEFin kanssa.

Lapsiystävällinen kunta- malli rakentuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen neljän yleisperiaatteen ympärille. Nämä periaatteet ovat syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, lapsen edun ensisijainen harkinta, oikeus elämään ja kehittymiseen ja lapsen näkemyksen kunnioittaminen.

UNICEF Lapsiystävällinen kunta -malli auttaa kuntia tekemään lasten hyvinvoinnin kannalta oikeita ratkaisuja lasten arjen palveluissa ja kunnan hallinnossa sekä edistämään erityisesti heikoimmassa asemassa olevien lasten oikeuksia. Kuntamallin tavoitteet ja kehittämistoimenpiteet koskevat kaikkea kunnan toimintaa.

Etelä-Karjalan Kotouttamisohjelman v. 2021–2024, Etelä-Karjalan vammaispoliittisen ohjelman sekä Lapsiystävällinen kunta – toimintamallin toteuttaminen edistävät osaltaan yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteuttamista.

Suunnitelman valmistelussa on otettu huomioon Etelä-Karjalan hyvinvointialueen käynnistymisestä v. 2023 johtuvat tiedossa olevat palvelujen järjestämisen vastuut kunnan ja hyvinvointialueen välillä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat on yhdistetty samaan suunnitelmaan. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien edellyttämät suunnitelmat on laadittu siten, että varhaiskasvatusta ja koulutuksen järjestäjää, työnantajaa sekä viranomais- ja palvelutoimintaa koskevat suunnitelmat eriytettiin yhteisessä suunnitelmassa omiksi osioikseen.

3. Tavoitteet ja toimenpiteet yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen viranomais- ja palvelutoiminnassa

3.1. Päätösten valmistelu ja päätöksenteko

Tavoitteet	Toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none"> Päätökset kohtelevat kaikkia asukkaita yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Resurssimuutokset ja palveluverkon muutokset eivät saa vaikuttaa palveluiden yhdenvertaisuuteen.	<ul style="list-style-type: none"> Erilaisten vaikutusten ennakkoarviointi tehdään päätösten valmistelun yhteydessä valmistelijoille laaditun ohjeen mukaisesti. Keskeisten palvelujen muutoksissa jo suunnitteluvaiheessa ja valmistelun käynnistyessä kuullaan asukkaita ja yrittäjiä, eri asukasryhmiä, vammais- ja vanhusneuvostoa, nuorisovaltuustoa ja lasten parlamenttia.

3.2. Palvelut, asiakaspalvelu ja neuvonta

Tavoitteet	Toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none"> Kaupungin henkilökunta koetaan helposti lähestyttäväksi. Palvelutilanteissa ei esiinny huonoa kohtelua eikä syrjintää. Imatran kaupungilla on nollatoleranssi kaikenlaiseen syrjintään. Palvelut ovat kaikkien niitä tarvitsevien saavutettavissa. Seudullisissa palveluissa valvonta- ja neuvontapalvelut ovat yhdenvertaiset alueellisesti. Monikulttuurisuus huomioidaan palvelutarjonnassa ja viestinnässä. Erytispalvelut parantavat asiakkaiden tosiasiallista yhdenvertaisuutta. Sähköiset palvelut soveltuvat myös vanhuksille, vammaisille ja muille erityisryhmille.	<ul style="list-style-type: none"> Asiakkaat voivat valittaa kokiessaan tulleen syrjityiksi. Valitustiet sekä valvonta- ja kantelumekanismit tehdään asiakkaille/kunnan asukkaille tunnetuiksi. Sähköisten palvelujen suunnittelussa kiinnitetään huomiota helppokäyttöisyyteen. Sähköisen asioinnin rinnalla on vaihtoehtoinen asiointitapa. Kaupungilla on asiakaspalvelupiste käyntiasiakkaita varten. Asiointi palveluissa on mahdollista myös virka-ajan ulkopuolella. Kerätään säännöllisesti asiakaspalautetta sekä palautekanavien kautta että palvelukohtaisesti. Maksut ja myyntitulot kirjassa on palveluja koskevat hinnastot ja kirja julkaistaan verkkosivulla. Kaupunginhallituksen sekä lautakuntien myöntämien avustusten myöntämisen kriteerit, hakuohjeet ja haku aika julkaistaan vuosittain.

	<ul style="list-style-type: none"> • Osallistujien valinnassa käytetään yhdenvertaisia ja päätettyjä kriteereitä ja siitä tiedotetaan julkisesti. • Kirjastopalveluissa on käytössä lukemisesteisten kirjasto Celia ja monikielinen kirjasto. • Erityispalveluina käytetään esimerkiksi digineuvontaa, liikunnan erityisryhmiä ja erityisluokkia. • Tarjotaan matalankynnyksen liikuntapalveluita. • Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on subjektiivinen oikeus osallistua varhaiskasvatukseen. • Lasten ja nuorten kerhotoiminta on ilmaista ja avointa kaikille. Imatralla on myös kehittymässä kokonais-koulupäivämalli, jossa kaikki halukkaat voivat harrastaa koulupäivän yhteydessä. • Nuorten palvelut ovat avoimia kaikille nuorille. • Maahanmuuttajapalveluja on riittävästi tarjolla. • Maahanmuuttajille järjestetään tarvittaessa omat palvelupisteet. • Osatyökykyisten työllistäminen. • Henkilöstön kielitaidon vahvistaminen ja kulttuurien tuntemuksen lisääminen huomioidaan koulutus-suunnitelmissa. • Tulkkaus (ml. viittomakieli) järjestetään asioidessa, jos asian luonne ja tilanne sitä edellyttävät.
--	--

3.3. Tilojen ja yleisten alueiden esteettömyys

Tavoitteet	Toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none"> • Esteettömyys on otettu huomioon kaikissa tila- ja alueratkaisuissa. • Palvelujen tuottamista ja hankkimista koskevissa ratkaisuissa 	<ul style="list-style-type: none"> • Rakennuslupia myönnettäessä ja yleisiä alueita ja ympäristöjä rakennettaessa otetaan huomioon esteettömyys/muunneltavuus esteettömäksi huomioiden rakennuksen/alueen ominaisuudet ja käyttötarkoitus.

<p>huomioidaan esteettömyys ja erityisryhmien tarpeet.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uudisrakentamisen ja peruskorjausten yhteydessä sekä saatujen palautteiden pohjalta kartoitetaan esteettömyys tiloissa, joissa tarjotaan kaupungin palveluita. • Esteettömyyskartoituksissa esille tulleet puutteet korjataan mahdollisuuksien mukaan. • Tiloissa ja tilojen kalustamisessa huomioidaan erityisryhmien tarpeet. • Julkisissa tiloissa on lainattavat rollaattorit ja pyörätuolit.
--	--

3.4. Viestintä ja tiedottaminen

Viestintä

Tavoitteet	Toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none"> • Kirjallinen viestintä ulkomaalaisten ja muiden erityisryhmien suuntaan. • Ulkomaalainen tai muu henkilö, jolla on vaikeuksia ymmärtää kirjallista tekstiä, ei joudu muita huonompaan asemaan. • Viestintää suunnataan eri asukasryhmille kohdennetusti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjallinen viestintä (pääostekstit mukaan lukien) mukautetaan kohdehenkilön/-ryhmän mukaan. • Kaupungin verkkosivujen, palveluesitteiden kieliversioiden ja selkokielisten ohjeiden kehittäminen. • Palveluopasteiden kehittäminen; esim. kuvasymbolit ja erilaiset käyttösääntöopasteet (uimahalli, kuntosali, omatoimikirjasto). • Selkokielen käyttäminen kaikessa viranomaistoiminnassa, selvitetään tarve kielenkäytön arvioinnille. • Kaikkien kaupungin yksiköiden verkkosivujen saattaminen esteettömiksi ja saavutettavuusvaatimukset täyttäväksi.

Sisäinen ja ulkoinen tiedottaminen

Tavoitteet	Toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none"> • Toiminnasta tiedottaminen on tehokasta, läpinäkyvää ja saavuttaa kaikki asiakasryhmät. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ryhmille suunnattu tiedottaminen. • Eri kielillä tehdyt tiedottamismateriaalit ja kuvamateriaalin käyttö. • Esteettömät tiedotuskanavat.

	<ul style="list-style-type: none"> • Monikanavainen tiedotus huomioidaan kaikessa tiedottamisessa. • Huolehdimme verkkosivuston esteettisyydestä (fonttien ja tekstin selkeys, luettavuus ja ymmärrettävyys).
--	---

3.5. Yhteistyö eri väestö- ja vähemmistöryhmien kanssa

Tavoitteet	Toimenpiteet
<ul style="list-style-type: none"> • Asiakkaiden tarpeet ja palvelujen vaikutukset osataan ottaa paremmin huomioon. • Vähemmistöjen näkökulmat tulevat otetuksi huomioon asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Monipuoliset asukasosallistumisen kanavat on käytössä jo palvelujen suunnitteluvaiheessa. • Vammaisneuvoston, vanhusneuvoston, nuorisovaltuuston ja lasten parlamentin lausunnot valmistelussa oleviin näitä asukasryhmiä koskeviin asioihin. • Yhteistyön jatkuva kehittäminen kolmannen sektorin kanssa. • Kulttuuripalveluiden asiakasraadin kehittäminen. • Ikäihmisten liikuntaraadin kehittäminen. • Liikunta/Seurafoorumi ja kulttuurijärjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö. • Tarvittaessa erilaisten yhteistoimintaelimien tai muiden säännöllisten kokoontumismuotojen perustaminen. • Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa maahanmuuttajille kohdennetuissa palveluissa. • Romanityöryhmä toimii paikallisesti.

4. Kasvatus- ja opetuspalveluiden yhdenvertaisuussuunnitelma

Varhaiskasvatus- ja opetuspalveluiden yleisperiaatteina ovat lapsen ja nuoren edun ensisijaisuus, lapsen ja nuoren oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen ja nuoren mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen sekä nuoren syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, toimintaa ohjaavien lakien ja opetussuunnitelmien ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Nykytilanne

Etelä-Karjalan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma, joka tulee huomioida päätöksenteossa ja talouden suunnittelussa.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma kokoaa Etelä-Karjalan lapsille, nuorille ja perheille suunnatun toiminnan, tuen ja palvelut yhteen perhekeskusverkostoksi, jolla on yhteiset tavoitteet ja yhteisesti sovitut toimintamallit eri palvelujen välillä. Yhteinen suunnitelma tukee lapsien ja perheiden yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koko maakunnan alueella.

Imatralla on tehty tavoitteellista ja menestyksekkästä työtä lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä eteen. Jatkuva kehittäminen eri palveluprosesseissa ovat tehostaneet asiakkaan huomioimista ja osallisuutta eri palveluissa. Lapsilla on oikeus tietää, tulla kuulluksi ja osallistua oman elämänsä asioihin niin kotona, varhaiskasvatuksessa, koulussa ja harrastustoiminnassa kuin erilaisissa palveluissa omaan ikätasoonsa sopivalla tavalla. Imatralla toimii lasten ja nuorten kuulemiseen seuraavat tahot; oppilaskunnat, nuorisovaltuusto ja lasten parlamentti.

Varhaiskasvatus ja esiopetus ovat osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeitä vaiheita lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten (=mukaan ottamisen, integroimisen) periaatteiden mukaisesti. Lisäksi näiden tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus ja esiopetus edistävät lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäisevät syrjäytymistä. Opetut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Kaikilla lapsilla on subjektiivinen oikeus osallistua varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kun perheellä on tarvetta.

Voimassa olevan perusopetuslain ja perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti perusopetuksen ensisijainen tavoite on auttaa ja tukea oppilasta siten, että hänellä on tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa oppivelvollisuus edellytystensä mukaisesti yhdessä ikätovereiden kanssa. Tähän pohjautuen Imatralla esi- ja perusopetuksessa toteutetaan lähikouluperiaatetta. Oppilaaksi oton kriteerit tukevat yhdenmukaista ja tasavertaista kohtelua koko Imatran alueella.

Lasten hyvinvointiin, varhaiskasvatukseen, opiskeluun ja vapaa-aikaan liittyvissä asioissa toimitaan yhdessä huoltajien ja eri kasvatustalouden ammattilaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä ja kouluissa on vanhempaintoimikuntia. Lisäksi hyvinvointi- ja koulutuspalveluilla on paikallista ja valtakunnallista yhteistyötä järjestöjen kanssa. Nuorisopalveluiden toiminnassa mahdollistetaan nuorten liittyminen kulttuurin, yhteiskunnan ja lähiyhteisön jäseneksi sekä ohjataan nuoria, joilla on vaikeuksia yhteiskuntaan liittymisessä ja omien persoonallisten mahdollisuuksien toteuttamisessa. Nuoria tuetaan hyvinvoivaan ja tasapainoiseen elämään moniammatillisen yhteistyön avulla.

Etninen tausta ja kansallisuus

Saamelaiset, romanit ja viittomakieliset

Viittomakielistä opetusta tarvitsevat opetetaan integroidusti lähikouluissa tai tarvittaessa kehitystilanteen mukaan Vuoksenniskan koulussa. Varhaiskasvatuksessa tukiviittomat ovat yksi lapsen tukimuodoista. Opetuksen tarve kartoitetaan tarvittaessa. Tällä hetkellä Imatralla ei anneta saamenkielistä eikä romaninkielistä varhaiskasvatusta ja opetusta.

Varhaiskasvatuspalvelut ovat tulleet yhä enenevässä määrin osaksi romaniperheiden arkea. Esimerkiksi romaniväestön kohentunut työllistyminen sekä aikuiskoulutukseen osallistuminen ovat lisänneet tarvetta palveluiden käytölle. Ohjattuun varhaiskasvatukseen osallistumisella on havaittu olevan hyötyä lapsen kehitykselle. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Kulttuurien positiivinen esilletuonti ja arvostus ovat lisänneet romanien luottamusta varhaiskasvatuspalveluiden käyttöön.

Maahanmuuttajat

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea toisena kielenä erilaisissa kasvatustilanteissa. S2 opetus on järjestetty osana varhaiskasvatus-, esiopetuspäivää. Varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen osallistuminen tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Maahanmuuttajaoppilailla tarkoitetaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa sekä Suomeen muuttaneita, että Suomessa syntyneitä maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria. Maahanmuuttajien opetuksessa noudatetaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita oppilaiden taustat ja lähtökohdat kuten äidinkieli ja kulttuuri, maahanmuuton syy ja maassaoloaika huomioon ottaen.

Opetuksella on lisäksi erityistavoitteita. Opetuksen tulee tukea oppilaan kasvamista sekä suomalaisen kieli- ja kulttuuriyhteisön että oppilaan oman kieli- ja kulttuuriyhteisön aktiiviseksi ja tasapainoiseksi jäseneksi. Maahanmuuttajille opetetaan koulun opetuskielen mukaan määräytyvän äidinkielen ja kirjallisuuden sijasta suomea toisena kielenä, mikäli hänen suomen kielen taitonsa ei arvioida olevan äidinkielen tasoinen kaikilla kielitaidon osa-alueilla.

Valmistava opetus perusopetuslaissa sanotaan, että perusopetuksen yhteydessä voidaan järjestää valmistavaa opetusta eli se ei ole ns. subjektiivinen oikeus. Valmistava opetus on kuitenkin erittäin hyödyllinen vasta maahan tulleelle. Valmistavassa opetuksessa luodaan hyvä pohja koulunkäynnille Suomessa, joten sen avulla voidaan säästyä monelta ongelmalta jatkossa. Kun oppilas ilmoitetaan valmistavan opetuksen oppilaaksi, on noudatettava valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteita.

Kieli

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä.

Äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineeseen on määritelty yksitoista eri oppimäärää, jotka ovat suomi, ruotsi, saame, romani ja viittomakieli äidinkielenä, muu oppilaan äidinkieli, suomi ja ruotsi toisena kielenä, suomi saamenkielisille sekä suomi ja ruotsi viittomakielisille. Toisessa kotimaisessa kielessä on ruotsin ja suomen kielessä määritelty A- ja B-oppimäärät sekä kaksikielisille oppilaille tarkoitetut äidinkielenomaiset oppimäärät. Lisäksi perusteiden liitteenä on opetushallituksen suositus maahanmuuttajaoppilaan äidinkielen opetuksen perusteiksi. Oppilas opiskelee äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineessa ja toisessa kotimaisessa kielessä oppimääriä sen mukaan kuin opetuksen järjestäjä tarjoaa ja oppilaan huoltaja valitsee.

Uskonnollinen suuntautuminen tai vakaumus

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kasvatus ja opetus ei sitouta lapsia tiettyyn opetuksen taustalla olevaan maailmankatsomukseen tai kasvatusjärjestelmän taustalla olevaan arvo- ja kasvatusfilosofiseen järjestelmään, vaan katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin heidän ympärillään olevia uskontoja ja

katsomuksia. Uskonnottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Katsomuskasvatus on yleissivistävää ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa.

Kasvatus ja opetus on poliittisesti sitoutumatonta ja uskonnollisesti tunnustuksetonta. Perusopetuksen paikallisessa opetussuunnitelmassa tarkennetaan opetuksen perustana olevia arvoja. Niiden tulee välittyä opetuksen tavoitteisiin ja sisältöihin sekä jokapäiväiseen toimintaan.

Ruokailu

Oppilas on varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja koulussa turvallisessa oppimisympäristössä ja hänelle tarjotaan ruokailu osana päivää. Joskus esimerkiksi terveydelliset syyt edellyttävät varsinaisesta ruokalistasta poikkeavaa ruokailua. Lapsen ja nuoren allergian, eettisyyden tai uskonnon erityistarpeita otetaan huomioon hänen päivänsä, koulutyötään ja ruokailuaan suunniteltaessa kunnan tai päiväkodin ja koulun toimintaperiaatteiden mukaan. Erityisdieetti toteutetaan siinä muodossa kuin huoltajan ilmoittama oppilaan ruokavaliosuunnitelma, kiellettyjen ruoka-aineiden kokonaisuus tai lääkärintodistus edellyttää. Erityisannoksista on yleensä saatavilla ruoka-aineluettelot, joista nähdään, sopiiko annos omaan ruokavalioon. Tavoitteena on, että perusruokavalio sopii sellaisenaan tai pienin muutoksin mahdollisimman monelle.

Perusruokavaliosta poikkeavien ruokavalioiden täsmällinen ja turvallinen toteutus koulun ruokahuollossa edellyttää tietoja sekä oppilaasta että tarvittavan ruokavalion toteuttamisesta. Lääkäriin, ravitsemusterapeutin tai terveydenhoitajan antama lausunto on välttämätön silloin, kun tarvitaan ruokavalio sairauden hoitoon tai muun terveydellisen syyn johdosta. Tarvittavien muutosten periaatteista voi kysyä lapsen opettajalta, koulun rehtorilta tai kunnan ruokapalvelusta vastaavalta henkilöltä. Huoltajana on hyvä keskustella asiasta ja kuulla koulun käytännöistä.

Päivittäinen ruokailutilanne on opetus- ja kasvatustilanne, jonka toteuttaminen yhdessä opetushenkilöstön kanssa tukee oppilaan hyvinvointia ja vahvistaa terveyttä edistäviä ruokatapoja. Rauhallinen ruokahetki, maukas ja monipuolinen ruoka auttaa jaksamaan. Kouluruokailun tehtävänä on ravitsemuksen lisäksi säilyttää kansallista ruokakulttuuria.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria.

Lapsen/nuoren oppilaan saama tuki

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma.

Esiopetuksessa lapselle laaditaan esiopetukseen kuuluvat suunnitelmat. Lasten suunnitelmien lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet ja johon kirjataan lapsen vahvuuksia sekä kehittymisen, oppimisen ja hyvinvoinnin tavoitteita ja tuen tarpeita sekä tukitoimia. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Tuen järjestämisessä noudatetaan kolmiportaisen tuen järjestämisen periaatetta varhaiskasvatuksesta alkaen.

Mikäli lähikoulun tuki ei riitä, voidaan opetus järjestää jossakin alueen pienryhmässä tai erityisluokilla.

Vammaisella ja muulla tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta varhaiskasvatukseen ja opetukseen osallistumisen edellyttämät lain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut. Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden tarkoituksena on taata oppilaalle oppimisen perusedellytykset ja mahdollisimman esteetön oppimisympäristö. Oppilas voi tarvita tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä, kuvatukea ja tukiviittomia puutteellisten kommunikaatiotaitojensa vuoksi. Kielellisen vuorovaikutuksen mahdollisuus ja tukeminen kaikkina päivinä edistää oppilaan kehitystä, sosiaalista kasvua ja osallisuutta kouluyhteisössä.

Tavoitteena on, että sekä toiset oppilaat että oppilaan kanssa toimivat aikuiset tuntevat oppilaan tavan kommunikoida. Oppilaan omien kommunikaatiotaitojen kehittäminen mahdollistaa tasavertaisen vuorovaikutuksen muiden kanssa. Kieli on oppimisen keskeinen väline ja kielen kehittyminen vaikuttaa ajattelun ja tunteiden kehitykseen sekä oppilaan identiteetin muotoutumiseen.

Oppilaan kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä kommunikoinnin tuen eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa eri asiantuntijoita. Lisäksi suunnitellaan muutkin tukitoimet, kuten oppilaan sijoittuminen luokkatilassa, yksilölliset oppi- ja opetusmateriaalit ja oppilaan mahdollisesti tarvitsemat apuvälineet. Tulkitsemisessa avustava henkilö voi tukea oppimistilanteissa yhtä tai useampaa oppilasta samanaikaisesti. Myös opettaja voi tukea oppilaita kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla. Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestämisestä päättää varhaiskasvatuksen ja opetuksen järjestäjä. Oppilaan tulkitsemis- ja avustajapalveluiden tarve, määrä ja laatu arvioidaan oppilaan opettajien, erityisopetuksen ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen oppilaan huoltajan antamia tietoja ja mahdollisten koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja.

Seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa edistetään lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia.

Kasvattajat tukevat seksuaalikasvatuksen avulla taitojen kehittymistä. Seksuaalikasvatusta antaessaan kasvattajien pitäisi antaa faktatietoja ja tukea lisäksi oppijoiden asianmukaisten asenteiden ja taitojen kehittymistä: viestintä-, neuvottelu-, itsereflektio-, päätöksenteko- ja ongelmanratkaisutaitojen kehittäminen on keskeinen osa laadukasta seksuaalikasvatusta. Seksuaalisista asioista puhuessaan kasvattajat käyttävät johdonmukaisesti neutraalia kieltä välttääkseen loukkaamista oppijoita ja kunnioittaakseen heidän rajojaan. Heidän antamansa seksuaalikasvatus perustuu vakaasti ihmisoikeuksiin ja erilaisuuden hyväksymiseen, ja siten he näkevät seksuaalikasvatuksen myös ihmisoikeus ja suvaitsevaisuuskasvatuksena. Kasvattajien roolilla, tiedoilla ja koulutuksella sekä rakenteellisilla puitteilla, joissa he toimivat, on äärimmäisen suuri merkitys seksuaalikasvatuksen laadun kannalta.

Kiusaamisen
selvittäminen, ku...

5.Suunnitelma yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisestä työpaikoilla sekä henkilöstön palkkausta ja muita henkilöstöä koskevia ratkaisuja tehtäessä (Työnantajan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma)

5.1. Yleistä

- Alla määritellyt **yleiset tavoitteet** koskevat koko kaupunkikonsernia työnantajana.
- Yksityiskohtaiset tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi koskevat Imatran kaupunkia (ns. emoa) työnantajana ja ne perustuvat seuraavien dokumenttien perusteella tehtyyn tilannekartoitukseen ja –arviointiin:
  - o henkilöstökysely tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta,
  - o palkkakartoitus ja
  - o henkilöstön tekemät ilmoitukset.
- Suunnitelman valmisteluun ja päivitykseen ovat osallistuneet henkilöstöhallintopalvelujen henkilöstö ja pääluottamusmiehet. Suunnitelma on käsitelty Imatran kaupungin yhteistyötoimikunnassa.
- Palkkakartoitus julkaistaan vuosittain henkilöstökertomuksen liitteenä.

5.2. Tavoitteet

Yleiset tavoitteet

- Kaikenlaisen syrjinnän estäminen, sekä yhdenvertaisuuden- ja tasa-arvon edistäminen Imatran kaupungin työpaikoilla.
- Aidosti syrjimättömät ja tasa-arvoiset menettelytavat rekrytoinnista palvelussuhteen päättymiseen asti.

Yksityiskohtaiset tavoitteet

- Yleinen ilmapiiri on salliva ja jokainen uskaltaa olla oma itsensä: esim. seksuaalisen suuntautumisen, uskonnon tai perhesuhteiden esiin tuomista ei tarvitse arastella.
- Esihenkilötyö on yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa tukevaa.

- Ns. nollatoleranssi koskee kaikkea epäasiallista käytöstä.
- Jos työkyky alenee tai muuten tarvitaan erityistä tukea, on työnantaja valmis tekemään kohtuullisia mukautuksia, mikä voi sisältää mm. työn räätälöintiä (työaika ja -paikkajärjestelyt) ja fyysistä tai teknistä esteettömyyttä.
- Eri-ikäiset työntekijät ovat yhdenvertaisessa asemassa.
- Työyhteisössä jokainen tietää miten toimia, mikäli itse havaitsee tai kokee syrjintää työssään.

5.3. Toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi

5.3.1. Johtaminen ja esimiestyö

Tavoite	Toimenpide/keino
<p>Yleinen ilmapiiri työyhteisössä on hyväksyvä ja salliva.</p> <p>Yhdenvertaisuuden edistäminen sisältyy jokapäiväiseen toimintaan.</p> <p>Nollatoleranssi epäasialliselle käytökselle.</p> <p>Mahdolliseen syrjintään ja epäasialliseen kohteluun puututaan heti – työpaikalla on yhteiset pelisäännöt.</p>	<p>Yhdenvertaisuussuunnitelman säännöllinen käsittely työyhteisössä.</p> <p>YVS otetaan osaksi perehdyttämistä.</p> <p>Henkilöstökyselyn tulokset käsitellään sovitun mallin mukaisesti.</p> <p>Hyvä työyhteisö – ”työpaikan pelisääntöjen” laatiminen / päivittäminen tarvittaessa.</p> <p>Palautejärjestelmä myös arkaluonteisille havainnoille (Granite tietojärjestelmä).</p>

5.3.2. Rekrytointi

Tavoite	Toimenpide/keino
<p>Kaikilla päteillä hakijoilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet tulla valituiksi.</p>	<p>Rekrytointiprosessin esteettömyyden varmistaminen.</p> <p>Anonyymi rekrytointi.</p>

5.3.3. Perehdyttäminen

Tavoite	Toimenpide/keino
Perehdyttäminen ja ohjaus on monipuolista ja joustavaa.	Perehdytysohjeiden päivittäminen ja itseopiskelumahdollisuus. Kaksisuuntainen perehdytys.

5.3.4. Henkilöstökoulutus

Tavoite	Toimenpide/keino
Henkilöstön tietoisuus yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoasioista paranee.	Yhdenvertaisuutta ja syrjintää käsittelevät osiot henkilöstökoulutuksissa ja turvallisuustuokioissa.

5.3.5. Palvelussuhdeasiat

Tavoite	Toimenpide/keino
Palkkaus ja työehdot ovat oikeudenmukaisia. Tehtäväjärjestelyt vastaavat henkilöstön osaamista.	Henkilöstökertomuksen yhteistoiminnallinen käsittely. Kehityskeskustelut ja tehtäväkuvausten tarkistaminen vuosittain (tai tehtävien vaihtuessa).

5.3.6. Työhyvinvointi ja työolojen kehittäminen

Tavoite	Toimenpide/keino
Työssä jaksaminen ja avoimuus lisääntyvät. Sairauspoissaolot vähenevät.	Tervas-toiminta Joustavat työaika- ja paikkajärjestelyt. Työhyvinvointikyselyt ja niiden käsittely. Esteettömyyskartoitukset tarvittaessa. Etätyöohje ja –sopimus tarvittaessa. Säännölliset työpaikkaselvitykset.

5.3.7. Työsuojelu

Tavoite	Toimenpide/keino
Syrjintätapaukset osataan tunnistaa. Syrjintä- ja kiusaamistapauksiin puututaan tehokkaasti.	Työsuojelun toimintamallin säännöllinen käsittely työyhteisöissä. Ilmoituskanavat käytössä (Granite tietojärjestelmä). Työsuojeluviranomaisten tekemä valvonta.

5.3.8. Työntekijöiden osallisuuden lisääminen

Tavoite	Toimenpide/keino
Työyhteisön avoimuus ja luottamus lisääntyvät. Osallistuminen asioiden valmisteluun paranee ja koko osaamispotentiali on käytössä.	Yhteistoiminta kaikilla tasoilla yhteistoimintamallin mukaisesti. Henkilöstöä osallistetaan työn kehittämiseen.

5.3.9. Tiedottaminen ja viestintä

Tavoite	Toimenpide/keino
Sisäinen viestintä on avointa ja tavoittaa koko henkilöstön.	Monipuolinen viestintä toimii - eri kanavat ovat käytössä ja tieto on löydettävissä.

6. Yhdenvertaisuuden toteutumisen arviointi

Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että viranomaisen ja koulutuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen ja oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Suunnitelman jatkuvaa arviointia sekä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa parantavia toimenpiteitä tehdään arjen toiminnassa ja palvelujen kehittämisessä. Eri kanavista saatavaa tietoa käytetään arvioinnissa sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon parantamisessa.

Viranomais- ja palvelutoiminnan suunnitelman yleinen arviointi sekä suunnitelman toimeenpanon seuraaminen ja vaikutusten arviointi tehdään kokonaisuutena vuosittain.

7. Keskeisiä käsitteitä

- **Yhdenvertaisuus:** Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.
- **Tasa-arvo:** Miehen, naisen ja muun sukupuolisen henkilön keskinäinen samanarvoisuus ja yhtäläinen kohtelu.
- **Syrjintä:** Ihmistä kohdellaan jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella huonommin kuin toisia.

- **Välitön syrjintä:** Syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella huomattavasti huonommin kuin toista henkilöä on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.
  - **Välillinen syrjintä:** Syrjintä on välillistä, jos näennäisesti neutraali sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun henkilön muita epäedullisempaan asemaan henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella.
- **Häirintä:** Häirinnässä henkilö luo käyttäytymisellään kiellettyyn syrjintäperusteeseen (esimerkiksi seksuaalinen suuntautuminen, alkuperä tai vammaisuus) liittyvän toista henkilöä halventavan, nöyryyttävän, uhkaavan, vihamielisen tai hyökkäävän ilmapiirin. Käyttäytyminen ymmärretään laajasti niin, että kyse voi olla esimerkiksi sähköpostiviesteistä, ilmeistä, eleistä tai epäasiallisen materiaalin esiin laittamisesta esimerkiksi netissä tai muunlaisesta viestinnästä. Ihmisarvoa loukkaavan käyttäytymisen ei tarvitse suoraan kohdistua tiettyyn ihmiseen, vaan se voi kohdistua myös johonkin ihmisryhmään.
  - **Kohtuulliset mukautukset:** Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden ja palvelujen tarjoajan on tehtävä kohtuullisia mukautuksia vammaiselle henkilölle. Mukautuksilla turvataan vammaisen ihmisen yhdenvertaisuutta yksittäisissä tilanteissa. Esimerkkejä: Kouluissa ja oppilaitoksissa luokkatilaan järjestetään tarpeelliset apuvälineet, työelämässä työpisteen muokkaaminen työntekijälle.
  - **Vastatoimet:** Henkilö asetetaan epäedulliseen asemaan siksi, että hän on vedonnut tasa-arvolakiin tai osallistunut syrjintäasian selvittämiseen. Vastatoimien kieltä suojaa tasa-arvolakiin vedonneen henkilön lisäksi todistajia ja henkilöitä, jotka ovat avustaneet asiassa.
  - **Positiivinen erityiskohtelu:** Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi tarpeellisia erityistoimenpiteitä, joilla parannetaan tiettyyn ryhmään kuuluvien henkilöiden asemaa ja olosuhteita.

Liite 1. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolain säännökset

- Tasa-arvolaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>
- Yhdenvertaisuuslaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>
- Sosiaali- ja terveysministeriön esite (Tasa-arvolaki 2015) <https://tasa-arvo.fi/tasa-arvolaki-pahkinankuossa>
- Oppaita yhdenvertaisuussuunnitteluun <https://yhdenvertaisuus.fi/oppaat-yhdenvertaisuussuunnitteluun>
- Yhdenvertaisuuden arviointityökaluja: <http://yhdenvertaisuus.finlex.fi/yhdenvertaisuuden-arviointi/mita-arvioidaan/>
- Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu yhdenvertaisuudesta <http://www.tyosuojelu.fi/tyosuohde/yhdenvertaisuus>
(mm. toimintaohjeita työntekijälle)
- Tasa-arvovaltuutetun sivusto <https://www.tasa-arvo.fi/etusivu>
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun sivusto <https://syrjinta.fi/etusivu>